

Spegill, spegill, herm þú mér – hvaða tungumál fríðast er? Þessari spurningu er ekki auðvelt að svara, enda heldur fólk upp á mismunandi tungumál. Á tungumálakeppni sem haldin var árið 1934 í París hreppti úkraínska þriðja sætið, á eftir frönsku og persnesku. Mér er ekki kunnugt um neinar nýlegri keppnir!

Á írsku er hvorki til orð fyrir „nei“ né „já“. Til þess að svara spurningu þarf að nota samsvarandi sögn. Þannig getur svarið við „Seldu þau húsið?“ verið annað hvort „[þau] seldu“ eða „[þau] seldu ekki“, eða á írsku: „Ar dhíol siad an teach?“ „Dhíol“ / „Níor dhíol“. Þrátt fyrir að írski hafi engin orð sem merkja „nei“ eða „já“, býr það yfir mörgum einstökum orðum, alveg eins og næsta tungumál...

Á spænsku er til orðatiltæki, „el mundo es un pañuelo!“ (heimurinn er vasaklútur), sem fólk segir til þess að gefa til kynna undrun sína á því að hitta einhvern fyrir tilviljun á óvæntum stað. Þetta sýnir okkur að heimurinn er mun minni en við höldum – og er það ekki það sem það að læra tungumál og að kynnast öðrum menningarheimum snýst um? Spænska er sannarlega heimsmál, enda er hún ríkismál í 20 löndum - ¡Olé!

Lúxemborgíska ritmálið er tiltölulega nýtt af nálinni. Áður fyrr var Lúxemborgíska sjaldan rituð niður og þess vegna voru engar opinberar réttitunarreglur né málfræðireglur þar til þær voru settar á laggirnar fyrir rúmum 40 árum, árið 1984. En hvað með táknmál? Er hægt að skrifa þau niður? Flettum síðunni til þess að komast að því.

Þar til nýverið hefur rómíska varðveist frá kynslóð til kynslóðar eingöngu í munnlegri geymd. Þess vegna er ekki til neinn almennt viðurkenndur ritháttur, heldur byggist hann hverju sinni á stafrófi þess tungumáls sem er ráðandi á því svæði sem samfélag Rómafólks er staðsett. Í dag er þó hægt að lesa pólitísk rit, dagblöð og m.a.s. Shakespeare á rómísku!

Frísneska er sennilega það tungumál sem kemst enskunnast. „De sinne is waarm en it ljocht fan de sinneskyn fielt noflik mei de sêfte wyn“ leggst út á ensku sem: „The sun is warm and the light from the sun-shining feels good with the soft wind“ (ísl. „Sólin er hlý og ljósið frá sólskininu er þægilegt með léttum vindinum“).

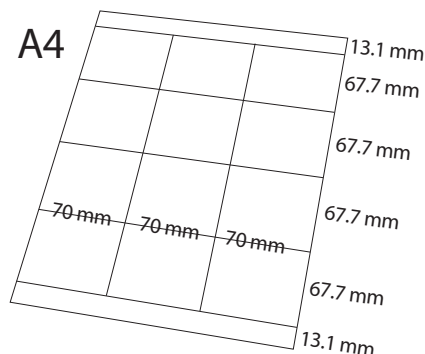
Á hollensku er til alveg einstakt orð: „gezellig“. Þetta er eitt af mest notuðu hollensku orðunum og getur þýtt notakennd, skemmtilegheit eða afslappað andrúmsloft, allt eftir samhengi. Það getur líka vísað til þess að upplifa sig sem hluta af einhverju samfélagi, að eyða tíma með ástvinum eða að hitta vin eftir langa fjarveru. Sem dæmi: „Við áttum gezellig kvöld, við eyddum því í að spila og skemmta okkur“.

Ef þig langar að segja á katalónsku að bara nokkrir gestir komu í afmælisveisluna þína (sem gerist vonandi ekki!), geturðu sagt „quatre gats“ eða „fjórir kettir“ og þá myndi fólk skilja hvað þú ættir við. En áður en þú kvartar yfir lélegri mætingu, skaltu muna að segja „Gràcies!“ (takk) við kettina fjóra sem mættu!

„Der er ingen ko på isen“ þýðir á dönsku „Það er engin kú á ísnum“, en yfirfærð merking þess er að það sé ekkert vandamál. Þannig að ef þú sérð engar kýr á ísnum, ætti allt að vera í lagi. Eins og þú hefur kannski tekið eftir, koma dýr oft fyrir í orðatiltækjum!

Á flestum evrópskum málum er orðið „alphabet“ notað fyrir stafróf. Þetta orð er sett saman úr fyrstu tveim stöfunum í gríska stafrófinu: alfa og beta. Gríska er skrifuð frá vinstri til hægri, alveg eins og önnur evrópsk tungumál, en sú var ekki alltaf raunin. Áður fyrr var hægt að skrifa hana frá hægri til vinstri, eða jafnvel í mismunandi átt í hverri línu. Á næstu síðu ætla ég að segja þér frá skemmtilegri venju hjá nágrönnum Grikkja...

Finnska er eitt af fáum tungumálum Evrópu sem er ekki indó-evrópskt. Ásamt eistnesku og ungversku tilheyrir hún finnsku-úgrísku máláættinni. Á finnsku er auðvelt að tjá mismunandi hluti með bara einu orði. Sem dæmi þýðir „istun“ „ég sest“, „istahtaisin“ „ég myndi setjast í smá stund“, „istahdan“ „ég ætla að setjast í smá stund“ og „istahtaisinkohan“ „ég velti því fyrir mér hvort ég ætti að setjast í smá stund“.

Hæ! Ég heiti Lara! Komdu með mér í heillandi ferð um fallegu tungumálin í Evrópu... Við byrjum ferðalagið í „krasavik“. Bíddu. Hvar? „Krasavik“ (apríl) er fallegasti mánuðurinn í Hvíta-Rússlandi og þess vegna heitir mánuðurinn bókstaflega „fallegur“. Hver elskar svo ekki vorið?

Í landi pítsu, pasta og osts er engin furða að fólk verði „abbioco“. Það er ekki til neitt nákvæmt orð á íslensku yfir þetta, en með „abbiocco“ (borið fram ab-bjok-ko) er átt við þörfina til þess að leggja sig eftir stóra og seðjandi máltíð. Flettu síðunni til þess að uppgötva annað einstakt matartengt orð...

Lettar elska að syngja! „Dainas“ eru lettneskir þjóðsöngvar sem miðla ævaforndir lettneskrar speki. „Dainas“-söngvarnir voru búnir til fyrir meira en þúsund árum og eru hluti af hátíðahöldum (eins og Jónsmessunótt, sem sést hér á myndinni), en eru líka hluti af daglegu lífi. Þeir eru hugleiðingar um lífið sem voru varðveittar í munnlegri geymd. Alls eru til yfir 1,2 milljón „dainas“!

Maltneska er smæsta opinbera tungumál Evrópusambandsins m.t.t. málhafa. Henni svipar til föníkísku sem var töluð í kringum Miðjarðarhafssvæðið fyrir 3.000 árum. Maltneska er eina tungumálið í Evrópu sem tilheyrir afróasísku tungumálaættinni og er jafnframt eina tungumálið í þeirri ætt þar sem notast er við latneska stafrófið. Flettu síðunni og ég skal sýna þér ansi einangrað tungumál...

Eistneska elskar sérhljóða! Í samanburði við önnur tungumál í Evrópu gegna sérhljóðar einkar mikilvægu hlutverki í eistnesku. Á hennimáfinnaorð eins og „Jääää“ (ísrönd), „Töö-öö“ (næturvinna) og „Õueaiaääre“ (brún girðingar sem umkringir garð)! Nú ætla ég að sýna þér tungumál þar sem heil setning getur innihaldið eingöngu sérhljóða...

Ef sérhljóðar heilla þig ekki, gæti tékkneska verið tungumálið fyrir þig! Tékkneska elskar nefnilega samhljóða. Orð sem innihalda eingöngu samhljóða, eins og „krk“ (háls), „prst“ (fingur) og „smrk“ (fura) eru á hverju strái í tékknesku. Spreyttu þig á þessum tungubrjóti: „Chrt pln skvrn zdrhl z Brd“, sem þýðir „Mjóhundur með fullt af doppum slapp úr Brdy[-fjöllum]“. Tékkland deilir þessum mikla áhuga á samhljóðum með nágrannalandi – hvaða land heldurðu að það sé?

Eins og nafnið gefur til kynna er alþjóðlegt táknmál gjarna notað meðal táknmálsnotenda frá mismunandi löndum sem ekki hafa sameiginlegt móðurmál. Hægt er að skrifa það niður á ótal vegu, t.d. eru sum tákn notuð til þess að lýsa handformi, hreyfingu handarinnar og svipbrigðum. En nú þegar við erum búin að tala svona mikið um stafróf...

Litháíska er eitt af elstu töluðu tungumálum heims og inniheldur orð sem svipa til fornsanskrit, t.a.m. „vyras“ (maður), „šuo“ (hundur) og „avis“ (kind). Þetta merkir að Litháar geta borið kennsl á sum orðin þegar þeir hlusta á þetta indverska tungumál. Nú er ég að verða svöng, ég ætla að fá mér eitthvað í gogginn...

Þegar Albanir hrísta höfuðið eru þeir ekki að neita einhverju, heldur eru þeir einmitt að segja „já, ég er sammála, ég er að hlusta á þig“. Þegar þeir kinka kolla aftur á móti eru þeir ekki að játa, heldur þýðir það eitthvað í líkingu við „því miður, ég held ekki“ og virðist fylgja slæmum fregnum. Þú þarft því að fara varlega þegar þú hrístir höfuðið í Albaníu – þú gætir verið að samþykkja eitthvað sem þú ætlaðir þér ekki að samþykkja!

Á galísísku eru til milli 60 og 100 orð til þess að lýsa rigningu. Ef þú hefur komið til Galísíu veistu af hverju það stafar! Til dæmis vísar „babuña“ til skúris sem hljómar eins og kornabarn, „torbón“ til úrhellis í þrumuveðri og „ballón“ til hellidembu sem varir í nokkra daga.

Vissir þú að Frakkar telja allt öðruvísi en við frá 70 upp í 99? Talan 75 er bókstaflega „sextíu (plús) fimmtán“, 80 er „fjórir (sinnum) tuttugu“ og 96 er „fjórir (sinnum) tuttugu (plús) sextán“. Þetta þýðir að Frakkar þurfa aldeilis að vera góðir í að reikna! Franska er líka þekkt sem eitt af fallegustu tungumálum heims, ásamt... viltu giska?

Á sænsku er búið að finna upp hið fullkomna orð til þess að lýsa magni. Þetta orð er „lagom“ og þýðir „ekki of lítið, ekki of mikið, heldur hæfilegt“. Þannig að á sænsku geturðu sagt að þú hafir borðað „lagom“! Nú erum við búin að tala mikið um einstök orð, næst ætlum við að skoða einstök orðasambönd...

Serbneska er eitt af fáum evrópskum tungumálum sem notar bæði kýrillíska og latneska stafrófið. Serbneskir málfarar geta notað bæði stafrófin jöfnum höndum. Í samanburði við önnur slavnesk mál notar serbneska eitt af stystu kýrillísku stafrófunum, með aðeins 30 staf. Talandi um stafróf... leyf mér að sýna þér tungumál með alveg einstakt stafróf...

Við höfum tilhneigingu til að tjá viðbrögð okkar með stuttum segðum eða orðum sem hafa enga sérstaka merkingu. Á makedónsku er sérstakt orð sem er mikið notað í þessum tilgangi – „lele“! Það getur bæði þýtt „guð minn góður!“ og „vá!“ og þú getur sagt „lele“ eins oft og þú vilt, þannig er hægt að segja: „Lele lele lele lele! En fallegur hundur!“ Flettu síðunni til þess að komast að því hvaða tungumál hefur hvorki orðið „já“ né „nei“...

Rúmenska er líka mikið fyrir sérhljóða. Á henni er jafnvel hægt að búa til merkingarbæra setningu sem inniheldur bara sérhljóða: „Oaia aia e a ei, eu i-o iau“ sem þýðir „Þessi kind er hennar, ég tek hana“. Svo eru líka til tungumál sem virðast veigra sér við notkun sérhljóða...

Í Slóveníu eru tvær manneskjur eitthvað alveg einstakt! Slóvenska er ekki bara með eintölu og fleirtölu, heldur líka tvítölu! Þannig að ef þú vilt segja „ég og þú“, geturðu sagt „midva“ (ef einn eða báðir aðilar eru karlmenn) eða „midve“/„medve“ (ef báðir aðilar eru kvenmenn). Talandi um tölur... næst ætla ég að sýna ykkur tungumál með áhugavert talnakerfi...

Mörg norsk orð hafa dreift sér til annarra útbreiddari tungumála. Hver hefur ekki heyrt talað um tröll? Ef tröll eru aðeins of óhugnanleg fyrir þér (mér líka!), hugsaðu frekar um fallegu norsku firðina. Ef þetta vekur ferðavilja þinn, skaltu ekki gleyma að orðið „egg“ er af norskum uppruna.

Almennt tilheyra tungumál tungumálafjölskyldum og eiga marga eiginleika sameiginlega með öðrum tungumálum, en baskneska er alveg ein á báti – eins og einkabarn... Baskneska er talin vera eitt af elstu tungumálum Evrópu og uppruni hennar er á huldu. Þannig að, ef þú vilt ganga í einkaklúbb og verða „eskalduna“ (baskneskumælandi), skaltu spreyta þig á þessu máli!

Þýska er eitt af þeim tungumálum sem býr yfir mjög löngum orðum. Til þess að lýsa einhverju eru tvö eða fleiri orð sett saman til þess að mynda samsett orð. Sem dæmi er orðið fyrir úrslitaleik á HM í fótbolta „Fußballweltmeisterschaftsqualifikationsspiel“. En sum orðin geta þó verið ruglandi ef þú veist ekki úr hvaða orðum þau eru mynduð, eins og „Urinsekten“, en ég ætla að leyfa þér að finna út úr því!

Búlgarar kinka líka kolli þegar þeir vilja segja „nei“ og hrista höfuðið þegar þeir vilja segja „já“. Annar óalgengur eiginleiki búlgörsku er að hún er eitt fárra slavneskra tungumála með enga fallbeygingu. Það ætti því að vera auðveldara að læra hana heldur en tékknesku, sem er með 7 föll! Þessu einkenni deilir búlgarska með makedónsku.

Aserska notar „o“ á svipaðan hátt og tyrkneska. En þetta er ekki það eina sem tyrkneska og aserska eiga sameiginlegt. Forsetningar eins og „með“ eða „fyrir“ koma ekki á undan nafnorðinu, heldur á eftir því. Þannig að á asersku myndi „með mömmu minni“ útleggjast sem „anam ilə“ eða bókstaflega „mömmu minni með“. Annar einstakur eiginleiki þessa tungumáls er að þegar það er skrifað með latnesku eða kýrillísku lettri er það skrifað frá vinstri til hægri, en þegar það er skrifað með arabísku lettri er það skrifað frá hægri til vinstri.

Norðursamíska er eitt af samísku málunum og er töluð í ýmsum löndum í Norður-Evrópu. Því er engin furða að á norðursamísku séu mörg orð sem lýsa mismunandi tegundum af snjó og ís, t.a.m. er „čahki“ harður snjóbolti sem er notaður í snjóboltastríðum sem eru tekin alvarlega, „vahca“ er nýsnævi eða lausamjöll og „soavli“ er krapi.

Rússneska hefur sérstakt orð fyrir ísskæni sem leggur, bráðnar eftir hækun á hitastigi og frýs síðan aftur. „Гололедица“ (útleggst: gololedica) mætti þýða sem „nakið ísskæni“. Vissir þú að í Evrópu eru tvisvar sinnum fleiri móðurmálshafar rússnesku en ensku?

Bosnísku svipar til króatísku og serbnesku, en hefur þó sterk tengsl við tyrknesku. Í um 400 ár var Bosnía hluti Ottómanveldisins og því eru nokkur tökuorð í bosnísku af tyrkneskum uppruna, eins og „minđuše“ (eyrnalokkar), „bujrum“ (láttu vaða/velkomin) og „avlija“ (innri garður).

Mikið rétt, slóvakíska heldur líka uppásamhljóða! Mörgslóvakísk orð eru búin til eingöngu úr samhljóðum – eins og „prst“ (fingur), „štvrť“ (fjórðungur) og „smrt“ (dauði). Slóvakíska er líka talin vera það tungumál sem er hvað auðskildast fyrir málhafa annarra slavneskra mála. Flettu síðunni til þess að uppgötva sparsamt tungumál...

Ásamt serbnesku og bosnísku tilheyrir króatíska suðurslavnesku málunum, sem eiga marga eiginleika sameiginlega. Þessi mál eru svo lík hvert öðru að málhafar þeirra geta auðveldlega skilið hver annan. Stystu króatísku orðin eru bara einn stafur – „a“ (en, og), „o“ (um), „u“ (í), „i“ (og), „s“ (með, frá) og „k“ (til).

Georgískaorðið „shemometchama“ þýðir að borða þó þú standir á blístri af því að maturinn er svo bragðgóður. Hægt væri að þýða það sem „ég borðaði óvart allan matinn“. Georgíska er líka með eitt af stórbrotnustu stafrófum heims. Á næstu síðu ætla ég að sýna þér orð sem lýsir magni og við myndum öll vilja nota endrum og eins.

Í tyrknesku eru engin málfræðileg kyn! Tyrkneska notar bara eitt orð, í raun bara einn staf, „o“, fyrir 3. p. fornöfn í eintölu. Þannig er hægt að lýsa manneskju á tyrknesku án þess að tilgreina kyn. Flettu síðunni til þess að komast að því hvaða tungumál deilir þessum eiginleika með tyrknesku.

Engin lönd eiga landamæri að Íslandi og tungumálið sem fluttist til landsins með víkingunum á 9. og 10. öld hefur ekki breyst mikið í gegnum aldanna rás. Á íslensku er reynt að sneiða hjá því að nota erlend orð og þess í stað eru ný orð – nýyrði – búin til, oft með því að nota gömul orð. Þannig er orðið tölva búð til úr orðunum tala og völva (spákona).

Ungverska er vegna flókinna málfræðireglna og 18 falla eitt af erfiðustu tungumálunum til þess að læra. En það er ómaksins vert vegna þess að á ungversku er hægt að lýsa mjög sérstökum fyrirbærum með einungis einu orði. „Aranyhíd“ þýðir bókstaflega „gullbrú“ en yfirfærð merking þess er glitrandi endurskin sólarinnar á vatnsyfirborði.

Af fjórum ríkismálum Sviss er retórómanska minnst þekkt. Saga hennar byrjar fyrir kristsburð, þegar latína Rómverjanna, sem lögðu undir sig svæðið milli austurverðra Alpanna og Dónár, blandaðist máli innfæddra. Smám saman varð til retórómanska úr þessu samlandi – og enn í dag heldur hún áfram að þróast!

Velska staðarheitið „Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogoch“ er lengsta staðarheitið í Evrópu og næstlengst í heiminum. Það þýðir: „Kirkja heilagrar Maríu í laut hvíta heslisins nærri beljandi svelg heilags Tysilis við rauða hellinn“. Flettu síðunni til þess að sjá hvaða tungumál hefur roð við velsku þegar kemur að löngum orðum...

Pólska er uppfull af skemmtilegum orðatiltækjum. Ef þú segir t.d. „Nie mój cyrk, nie moje małpy“ á pólsku myndi það bókstaflega þýða „ekki mitt fjölleikahús, ekki mínir apar“. Orðatiltækið hefur þó ekkert með apa að gera, heldur þýðir það „Þetta er ekki mitt vandamál“. Annað tungumál sem býr yfir skemmtilegu orðatiltæki sem hefur svipaða merkingu er...

Enska er mest talaða tungumál heims með næstum því 1,3 milljarð málhafa. Þó talar eingöngu þriðjungur þeirra ensku að móðurmáli. Þegar við tölum sama tungumálið, skiljum við hvert annað og gerum okkur grein fyrir öllu því sem við eigum sameiginlegt. Þá virðist heimurinn ekkert svo stór eftir allt saman.

Armenska tungumálið notar stafróf sem er alveg einstakt í samanburði við stafróf annarra evrópskra mála. Það var búð til fyrir u.þ.b. 2.400 árum! Þar sem Armenar eru mjög stoltir af stafrófinu sínu, bjuggu þeir til sérstaka minnisvarða til heiðurs stafrófinu. Í Armeníu er meira að segja sérstakur dagur helgaður tungumálinu, dagur þýðendanna, sem er haldinn heilagur í október ár hvert.

Þú myndir kannski ekki telja portúgölsku sem heimsmál, en þar sem hún er töluð í Brasilíu eru málhafar hennar yfir 220 milljón talsins – sem gerir portúgölsku að sjöunda mest talaða tungumáli heims! Portúgalskir málhafar skilja almennt spænsku, galísísku og ítölsku þar sem þessum tungumálum svipa hverju til annars. Talandi um galísísku...